

İZ BIRAKAN HATIRALAR -24- FAHRİ EFENDİ'NİN HAYATI VE ONUNLA İLGİLİ HATIRALAR

HAYATI

Fahri Efendi zamanının tanınmış âlim, arif ve ediplerinden birisi idi. Döneminde Fahri Efendi'yi tanıyanlar ona büyük saygı gösterir ve itibar ederlerdi. Hakkı Özçimi Hoca ile damadı Zeki Sakallı'dan ve başkalarından onunla ilgili pek çok hatıra dinlemiştim. Bazı arkadaşlar "İz Bırakan Hatıralar"da ondan bahsetmediğimi hatırlattılar. Damadı Zeki Sakallı'dan Hoca Efendi ile ilgili pek çok hatıra dinlemiş ve merhum Zeki Sakallı bana onunla ilgili bir de dosya vermişti. Fahri

**Dr. Mehmet
Ali UZ**

Efendi ile ilgili dinlediğim hatıraların topluca bir arada verilmesinin faydalı olacağını düşünüyorum. Hatıralara geçmeden önce hayatı hakkında kısa bir bilgi vermek faydalı olacaktır.

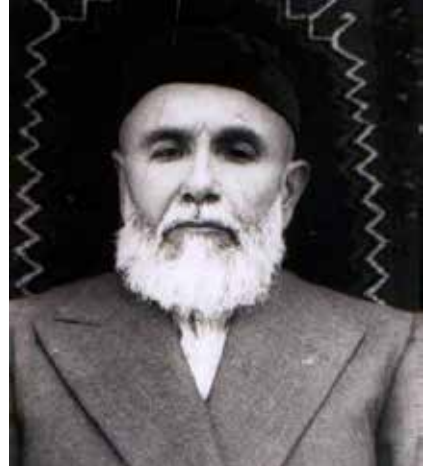
Yaşı yetmişin üzerinde pek çok insanımızın hâlâ hatırladığı, sevip saydığı, takdir ve rahmetle andığı değerli ilim ve tasavvuf büyüklerimizden birisi de Fahri Efendi idi.

Fahri Efendi Hicri 1297 (M 1880) yılında Hadim'in Taşkent ilçesinde dünyaya geldi. Babası değerli ilim adamlarımızdan, Vehbi

Hadimli Fahri Efendinin kabir taşları

Hadimli Fahri Efendi

Çelik Hoca'nın da hocası olan, ünlü müderrislerden Mehmet Efendi, annesi ise Ayşe Hanım'dır.

Fahri Efendi, daha yaşına basmadan annesini, iki üç yaşlarında da babasını kaybetti. Bu yetim ve öksüz çocuğa Efe Dayısı ile annesini sahip çıktı. Onların himayesinde Taşkent Rüştüyesini bitirdi. Daha altı yedi yaşlarında iken, büyük okuma arzusu göstermesi üzerine dayısı onu, Konya dışındaki bir dostunun yanına okumak için göndermişse de gereken ilgi gösterilmediğinden tekrar Konya'ya dönmek mecburiyetinde kaldı. Bundan sonra Fahri Efendi, önce Sivasslı Ali Kemâlî'nin, sonra da Nakşî ve Hâlidî şeyhi Memiş Efendi'nin oğlu Bahâeddin Efendi'nin eğitim ve terbiyesine girdi. Sâmi Paşa Medresesinde okuyarak ondan icazet aldı. Fahri Efendi bir süre sonra da İstanbul'a giderek çeşitli medreselerde zamanının meşhur hocalarından ders görerek icazet aldı.

Sekiz on yıl süren bu tahsil hayatı sırasında, *Sebilü'r-Reşad* ve *Beyanü'l-Hak* gibi çeşitli dergi ve gazetelerde ilmî, edebî, dinî ve fikrî yazılar yazdı. Bahâeddin Efendi'nin oğulları Zeynelâbidin, Rıfat ve Ahmet Ziya efendilerin kurduğu İslah-ı Medaris'te medrese kapanıncaya kadar

hocalık ve müdür yardımcılığı görevinde bulunup pek çok öğrencinin yetişmesinde büyük hizmeti geçti. Sâmi Paşa Medresesi bugünkü Merkez Bankasının yerinde idi. Şeyh Muhammed Bahâeddin Hazretlerine intisap eden Fahri Efendi, bir süre şeyhinin hizmetinde bulundu. Şeyhinin irtihalinden sonra, Nakşibendî tarikatının halifelik görevine devam etti.

Bir ara da Sofya'da vaizlik görevinde bulunan Fahri Efendi, ana dili

Sivasslı Ali Kemal Efendi

gibi Arapça, Farsça ve Rumca da bilirdi. Bu dönemlerde Konya'da neşredilen *Meşrik-ı İrfan* ve *İntibah* gazetelerinde dikkat çeken yazılar da yazdı. Hayatı boyunca dinî meselelere zorlaştırıcı değil, daima kolaylaştırıcı şekilde yaklaştı. Ayrıca fikrî gelişmelere açık olarak bu gelişmeleri takip etti. Bunun yanında Allah ve Resulüne bağlılığı ile tanındı. İbnü'l Arabî ve Muhammed Abduh'a hayrandı. Muhammed Abduh'a hayranlığını sık sık dile getiren Fahri Efendi'nin Temürcüoğlu şeklindeki soyadını Abduh'a duyduğu hayranlık sebebi ile Kulu olarak değiştirdiği söylenir.

(Muhammed Abduh ve Cemaleddin Efgani'nin masonluğa bulaşmaları yanı sıra dinde reformculuk, dinler arası diyalog ve diğer bazı düşünceleri sebebi ile bunlar ağır tenkitlere uğramıştır. Yukarıdaki ifadeler muvacehesinde insan bunları da yazma mecburiyetini hissediyor. Önemli olan insanın istikameti, Allah ve Resulüne bağlılığıdır.)

Medreselerin kapatılmasını müteakip, kısa bir süre imam hatiplik yaptıktan sonra evinde inzivaya çekilip ömrünü ibadet ve taatla geçirdi. Yakın çevresindekilerine irşad görevini vefatına kadar devam ettirdi. Onun bu dönemde çocukları dâhil hiçbir talebe yetiştirmemesi büyük kayıp olmuştur. Fahri Efendi böyle yaparken, Hacı Veyis ve Hacı Veyiszade Mustafa efendiler büyük baskı ve zorluklara rağmen talebe yetiştirmeyi tercih etmişlerdir.

26 Temmuz 1950 tarihinde vefat eden Fahri Efendi, Hacı Fettah Kabristanı'nda şeyhinin türbesinin güney tarafına defnedilmiştir.

Kabrinin baş taşında:

*Geldim iline müflis ve muztarrım ilâhî
Bir sadakaya nûr-ı cemâlınden ilâhî
Zenbîl-i niyâzım boş dolduruvir lutfen ilâhî
İhsânına anbârına medyûnum ilâhî*

Ahmet Ziya Efendi

Şeyh Muhammed Bahâeddin Türbesi

Taşkentli Mehmed oğlu Fahreddin Kulu
26 Temmûz sene 1950

Ayak taşında da:
Ey Ferîdûn-ı zamân sen ihyâ itdin Konya'yı
Feyzin ile feyz-yâb itdin Konya'yı
Ağlasun feryâd idüb durmasun ehl-i zamân
Böyle bir üstâd-ı külden mahrûm oldu âh
vatân
Söyle Hilmi târihini yazsuz erbâb-ı dilân
Bin üç yüz altmış altıda vefât itdi Fahrî
cenân
Taşkentli Mehmed oğlu Fahreddin Kulu
26 Temmûz sene 1950

Kabir taşı kitabesini yazan Hilmi Efendi'nin kim olduğunu bilemiyoruz. Fahri Efendi'nin sevenlerinden birisi olmalı.

Fahri Efendi kırk yaşları civarında güzel şiirler yazmış, pek çok dinî ve tasavvufî konuyu veciz bir şekilde mısralara dökmüştür.

Meşhur Kaside-i Burde'yi nazmen tercüme edecek kadar Arapça

bilgisine ve şiir gücüne sahiptir.

Merhum Prof. Dr. A. Osman Koçkuzu Fahri Efendi'nin şiirlerini, mektuplarını ve ona ait iktibasları kitaplaştırmıştır.

Muayyen zaman aralıklarıyla Konya'da kuraklıklar yaşanmış, zamanın şairleri bu kuraklıkları mısralara dökmüşlerdir. Meselâ meşhur doksan kuraklığını Adliye Medresesi müderrisi Mehmet Zari Efendi bir şiirinde uzun uzun anlatır. Konya'da bir kuraklıkta 1927-1935 yılları arasında olmuştur. Fahri Efendi de bu kuraklığı Rahmet-i İlâhiyye Bârgâhına başlıklı uzun şiirinin bir bölümünde şöyle dile getirir:

Hep hamd ü senâlar sanadır ey Rabb-i Avalîm!
V'ey cümle Avalîm, lemha-i emri ile kâim!
Yerler de yarılmış ağızlar açıp derler, "Eğisnâ!"
Otlar kurumuş, kuşlar da diyor, "Tanrım eğisnâ!"
Rahmân ve Rahîm'sin ver tatlıca yağmur,
Erzâkı bolalt da olalım şâkir u ma'mur.
Geldik kapına muztarrız eyâ Rabb-i Hayy eğisnâ!
Yüz karamızı vurma yüze, Rabbim eğisnâ!

DOKTORA HOCAMIZ Prof. Dr. MEHMET KAPLAN'IN EN MUTLU GÜNÜ

Prof. Dr.
Saim
SAKAOĞLU

Hoca... Siz o güzel insanla-
rı daha ilkokul sıraların-
da tanıyordunuz. Adına
da öğretmen diyorlardı. Şimdi-
lerde ise *kreş* dediler, *ana okulu*
dediler, öğretmenle tanışmanın
yaşını aşağılara çekiverdiler. Bu-
gün bana hâlâ öğretmenim diye
hitap eden öğrencilerim var. Ta-
bii ben de onlara öğrencim diyo-
rum. Ancak *hoca* kelimesi çok
yönlü olarak toplumumuzdaki
yerini almış bulunmaktadır. Hele
bir de hayırlısıyla, hayırsızıyla
yetiştirdiğiniz binlerce öğrenci-
den sonra size *hocaların hocası*
diyorlarsa...

On yıldan fazla oluyor. Bu sayfa-
larda bir yazım yer almıştı: *Hocaya
Saygı...* Evet, hocaya saygı... Acaba
emek verdiğiniz ve öğrenciniz ola-
rak kabul ettiğiniz her kişi size saygı
duyuyor mu? Hayır, bin kerre hayır.
Size saygı duyanlar, elbette binlerle
ifade edilir, ancak bir sepet elmanın
içinde çürüklerinin de çıkacağı unu-
tulmamalıdır. Biz o yazımızda her
yönüyle hocamız olan bir büyüğü-
müzü anlatmaya çalışmıştık. Prof.
Dr. Mehmet Kaplan'ı... Bu yazımız-
da o güzel insanı bir daha ama farklı
bir yönüyle ele alacağız. Bu arada
hakkında yazdıklarımızın bir listesini
vererek ona karşı olan saygı ve
vefamızın örneğini de vermiş olaca-
ğız.

İşte size birkaç cümle ile Prof.
Kaplan: 1914'te Eskişehir'in Sivri-
hisar ilçesinde doğmuş, 23 Ocak
1986'de İstanbul'da vefat etmiş ve
Karacaahmet Mezarlığı'na defnedil-
miştir. İstanbul Üniversitesi Edebi-

yat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü ile İstanbul Yüksek Öğret-
men Okulu'ndan diploma almıştır.
Bölümünde profesörlüğe yüksel-
miş, Atatürk Üniversitesi'nin kurul-
ması aşamasında Erzurum'da görev
alarak dekan ve rektör vekilliği gibi
idari görevleri de üstlenmiştir. Bu
arada onun bu kutsal şehirde halk
edebiyatı derslerini gündeme getir-
mesi, aldığı asistanların bu alanda
ilerlemesini sağlaması onun övüle-
cek bir başka yönüdür. Bugün ülke-
mizdeki pek çok üniversitede orada
yetişmiş veya orada yetişenlerin ye-
tiştirdiği yüzlerce halk edebiyatı öğ-
retim üyesi görev başındadır. Biz de
bu şanslı öğrencilerden biri, hatta
ikincisiyiz.

İçlerinde benim de bulunduğum,
ağırlığını İstanbul'da yaşayanların
oluşturduğu bir vefalı öğrenci gru-
bu, hocamızın emekliliğinin yaklaştığı
günlerde bir gizli işe gireriz: Hocamız
için, o yıllarda ancak ölümlerinden
sonra yayımlanan armağanlara bir farklılık
getirmek üzere sağlığında bir armağan
kitaba hazırlamak, bu kitabı güzel ve anlamlı
bir yemekte hocalarına takdim etmek.

Hocamızın kitaplarını yayımlayan
Dergâh Yayınevi'nin sahibi Erzurumlu
dostumuz Ezel Erverdi Bey bu toplantı ile
ilgili olarak şöyle demektedir:

“Hoca'nın emeklilik sonrası hazırlanan
“armağan” kitap ve düzenlenen toplantı,
müşterek hafızalarımıza kazınan önemli
bir olaydı. Ülkemizde vefattan sonra
çıkarılan “armağan kitap” geleneği, kişi
hayatta iken yapmanın ne kadar doğru
bir hareket olduğunu 4 Mart

Ayaktakiler: Ezel Erverdi - Engin Uludağ - Turan Oflazoğlu - Sadık Kemal Tural - Ahmet Bican. Ercilasun - Birol Emil - Muharrem Ergin - Saim Sakaoğlu - Mehmet Akalın
Oturanlar: Melin Has-Er - İnci Enginün - Kemal Eraslan - Mehmet Kaplan - Âmil Çelebioğlu Müjgân Cunbur - Tunca Kortantamer
Öndekiler: Mine Enginün - Bilge Ercilasun - Umay Günay

1984 günü gördük. 1983 sonunda yaş haddinden emekli olan Hoca'ya bir armağan kitap çıkarmayı İnci Enginün'le kararlaştırmıştık. Doktora yaptırdığı bütün öğrencilerinin Hoca için yazacakları yazıları toplama işini İnci Hanım üstlendi. Hoca'ya haber verilmeden hazırlanacak kitap "sürpriz" olacaktı. Toplantı günü 4 Mart 1984, yer olarak da İstanbul Maçka Oteli kararlaştırıldı. Armağan kitabın yayımını ve toplantının düzenlenmesini Dergâh Yayınları üstlenmişti. Toplantı günü ülkenin dört bir tarafından gelen kimi profesör, kimi doçent, kimi de doktor olan öğrencileri bir bayram neşesi ile buluştu. Hoca'ya toplantıyı yayınların toplantısı olarak duvarmıştık.

...

Yemek sonrası İnci Hanım'ın konuşması ile "sürpriz" kitabı Hoca'ya takdim ettik. Mehmet Kaplan Bey hem şaşırmış hem de memnun olmuştu. Bahtiyarlığını belirten bir konuşma yaptı, süreçteki "fis-kosları" fark ettiğini, "Benden gizli bir şeyler yapıldığını, ben odaya girince kesilen konuşmaları fark ediyordum ama ne kitabı ne de toplantıyı hiç düşünmedim." Daha sonra da-

vetliler, öğrenciler konuştu."

"Akşam öğrencileri evinde toplandı..." (Ezel Erverdi, "Mektep Kişi", Mehmet Kaplan, Ankara 2013, 55)

Hemen hatırlatalım, biz Erzurum'dan iki kişi bu toplantıya katılmıştık: Orhan Okay ve ben. Soğuk bir Erzurum kuşluğunda bindiğimiz otobüs uzun ve maceralı bir yolculuktan sonra, toplantı gününün sabahında bizleri İstanbul'a ulaştırmıştı.

O gecedeki artakalan üç fotoğrafı yazımıza renk katmak istedik. İki kişi birer topluluk olan bu fotoğrafların üçüncüsü bizim hocamızla olan özel bir çekimdir. Onca öğrencisinin arasında onun ceketini tutmayı ben üstlenmişim. "Asistan olup da hoca çantası mı taşıyacağım" diyen kedıciklere özellikle gönderme yapılması düşünüldü. Hocanın çantasını taşımak da, ceketini tutmak da bir şereftir, kişiye değer kazandırır. Bu konudaki bir hatıramı aktarmak istiyorum.

"Prof. Dr. Kaya Bilgegil, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesinin en ünlü hocalarındandı. Aramızdan ayrılahı 22 yıl olmuş. Heyhat yıllar da ne çabuk geçiyor.

2009 ilkbaharı idi. Ankara'da, Türk Dil Kurumu'nda dergi toplantısında idik. O günlerde, Türk Dil Kurumu'nda Başkan Danışmanı olarak görev yapan, Erzurum'dan öğrencim Prof. Dr. Recep Toparlı bir güzel teklifle geldi:

"Hocam, sonbaharda Erzurum'a gitmek ister misiniz?"

Gidiş sebebini öğrenince de hemen "Evet, hem de uçarak..." deyiverdim.

[Ve gerçekten de uçarak gittik ve güzel bir toplantıyı gerçekleştirdik. O günlerle ilgili iki hatıradan biri...]

.....

"Meslektaşım Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu'nun 2009 ilkbaharında emekli olması üzerine halk edebiyatı dersleri, öğrencim Doç. Dr. Dila-ver Düzgün ile Yrd. Doç. Dr. Gülhan Atnur'un üzerinde kaldı. Bu arada, daha Erzurum'a inmemizden itibaren bizlerle birlikte olan araştırma görevlisi, doktora öğrencisi ve genç öğrenciler etrafımızda pervane misali dönüp duruyorlar. İçlerinden biri ise benim, içi kitap dolu çantamı hiç bana taşıtmıyor, "Ben taşıyayım hocam." diyordu.

Toplantı bitti, vedalaşmalar başladı. O delikanlıya da çok çok teşekkür etmeyi de ihmal etmedim. Bu arada onun, bu teşekkürüme karşılık olarak verdiği cevap beni son derece duygulandırdı:

"Esağfirullah hocam... Ne demek 'Zahmet oldu.' Ben, pazartesi günü, arkadaşlarıma 'Saim Hoca'nın çantasını hep ben taşıdım.' diye övüneceğim."

"Son Erzurum Yolculuğumdan İki Hatıra", *Merhaba/Akademik Sayfalar*, 9 (33), 16 Aralık 2009, 516-517.

HOCAM ÜZERİNE YAZDIKLARI

Hocamız Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın mekân olarak uzağında bulunmakla birlikte kendimizi daima yanında hissetmişizdir. Bunun sonucu olarak hakkında çeşitli türler-

Şevket Toker - Sema Uğurcan - İnci Enginün - Birol Emil - Saim Sakaoğlu - Fikret Türkmen - Abdullah Uçman - Rıza Filizok - Mehmet Akalın
Oturanlar: Ömer Faruk Huyugüzel - Umay Günay - Orhan Okay - Mehmet Kaplan - Zeynep Kerman - Bilge Ercilasun

de yazılar kaleme almıştık. Bunlardan ilki 1984 yılında yayımlanan *Mehmet Kaplan'a Armağan*'daki "Abdülhak Hamid'in Sabr ü Sebat Adlı Eserinde Atasözleri ve Deyimler." adlı yazımızdır.

Hocamız 23 Ocak 1986'da vefat edince bir süre sonra bir karar almıştık: Her yılın, onun ölüm ayı olan Ocak'ında, hocamızın da yazarları arasında yer aldığı *Türk Edebiyatı* dergisinde küçük yazılar yayımlatacaktık. Ve ilki Ocak 1997 sayısında yer alacak şekilde bir yazı

Konya'da askerliğini yaparken öğrencileriyle

göndermiştik. Hatta şöyle bir notu da yazımıza eklemiştik: Bu yazı, hocamızın ölüm ayı olduğu için mutlaka ocak sayısında yer almalıdır, şubata kalmamalıdır.”

Her ne kadar biz böyle dedikse de yazımız şubatta da yayımlanmadı, aralıkta da...Böyle bir gecikme olunca biz de yazımızı, üyesi olduğumuz Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün aylık yayın organı olan *Türk Kültürü*'ne (Mavi Dergi) gönderdik.

Ocak 1988 tarihinde güzel bir olaya tanıklık ettik. Mavi Dergi yazımızı yayımlamış, *Türk Edebiyatı* da, bir yıl gecikmeli de olsa, sözümüze uyup aynı ayın sayısına yazımızı koyuvermiş. Aynı yazı, aynı ayda ve iki kardeş dergide... Açıklanması zor bir durum. *Türk Edebiyatı*'nda, yazımızın gelecek ocak ayına konulacağına dair bir not filan alamayınca yazımızı ikinci kapımıza gönderivermiştik. Meğer o yazımızın istenilen ayda yer almamasının sebebi, o sayının derginin kurucusu Ahmet Kabaklı Bey için özel sayı olarak hazırlanmış olmasıymış.

Ol hikâyet böyledir, yazımızın aynı anda iki dergiye gönderilmesi asla söz konusu olmamıştır.

Bakalım merhum hocamız hakkında neler yapmışız, neler yazmışız.

ARMAĞAN YAZISI

“Abdülhak Hamid'in Sabr ü Sebat Adlı Eserinde Atasözleri ve Deyimler”, *Mehmet Kaplan'a Armağan*, İstanbul 1984, 221-246.

KONFERANS METNİ

“Karacaoğlan'ın Edebiyatımızdaki Yeri”, *Mehmet Kaplan İçin*, Ankara 1988, 201-210.

Not: 21 Aralık 1988 tarihinde Çukurova Üniversitesi Rektörlüğü tarafından düzenlenen *Karacaoğlan'ı Anma Günü*'nde verilen konferansın metnidir

Türk Halk Edebiyatına Kol Kanat Geren Bilgin: Prof. Dr. Mehmet Kaplan”, *Mehmet Kaplan* (Ed. İnci Enginün-Yakup Çelik), Ankara 2013, 159-170.

DİZİ YAZILAR

“Prof. Dr. Mehmet Kaplan ve Kadırlılı Âşık Halil Karabulut'a Mektupları”, *Türk Kültürü*, 36 (417), Ocak 1998,11-14.

bk. “Prof. Mehmet Kaplan ve Kadırlılı Âşık Halil Karabulut”, *Türk Edebiyatı*, 26 (291), Ocak 1998, 19-20.

“Yavaş Yavaş Tanıdığım Hocam: Prof. Mehmet Kaplan”, *Türk Kültürü*, 37 (429), Ocak 1999, 15-18.

“Ölümünün 14. Yılında Prof. Kaplan: Prof. Kaplan'ın Öğrencisi Dr. Sakaoglu'na Bir Mektubu”, *Türk Kültürü*, 38 (441), Ocak 2000, 12-17.

“Ölümünün 15. Yılında Prof. Kaplan: Prof. Kaplan'ın Çeşitli Konulardaki Görüşleri”, *Türk Kültürü*, 39 (453), Ocak 2001, 4-9.

Ölümünün 16. Yılında Prof. Kaplan: Hocam Kaplan'a Dair Bir Eser”, *Türk Kültürü*, 40 (465), Ocak 2002, 45-48.

Not: Z. Kerman ve İ. Enginün'ün hazırladıkları, *Mehmet Kaplan / Hayatı ve Eserleri* (İstanbul 2000) adlı eserin tanıtılmıştır.

“Ölümünün 17. Yılında Prof. Kaplan: Hocam Kaplan'dan Hatıralar”, *Türk Kültürü*, 41 (477-478), Ocak-Şubat 2003, 12-16.

“Bir Hoca, Bir Ağabey: Prof. Kaplan ile Prof. Okay”, *Türk Kültürü*, 42 (489-490), Ocak-Şubat 2004, 449-452.

“Prof. Kaplan’ın Prof. Okay’a Gönderdiği Mektuplarda Bir Halk Edebiyatı Araştırmacısı ve Türk Halk Edebiyatı”, *Türk Kültürü*, 43 (501-502), Ocak-Şubat 2005, 19-23.

Bk. Akademik Sayfalar, 5 (4), 02 Şubat 2005, 36-37.

“Prof. Kaplan’a Mektup”, *Türk Kültürü*, 44 (511-512), Ocak-Şubat 2006, 5-9.

ÖLÜMÜ ÜZERİNE YAZDIKLARIMIZ

“Halk Edebiyatımız ve Prof. Kaplan”, *Türk Edebiyatı*, (149), Mart 1986, 35.

“Ölümünün 10. Yılında Mehmet Kaplan’ı Anarken”, *Çağrı*, 40 (436), Mart 1996, 12.

Not: 15 Ocak 1996 tarihli Yeni Konya gazetesinden alınmıştır.

“Ölümünün 20. Yılında Prof. Dr. Mehmet Kaplan”, *Merhaba / Akademik Sayfalar*, 15 Şubat 2006.

“Hoca’ya Saygı”, *Merhaba Akademik Sayfalar*, 9 (2), 28 Ocak 2009, 17-22.

VE DÜZENLEDİĞİMİZ TOPLANTI

Hocamızın ölümünün 20. yılında, kendileri de bizim gibi hocamızın öğrencisi olan iki meslektaşımınla birlikte, Mehmet Kaplan’ı Anma Toplantısı düzenledik: 20 Ocak 1996 Cumartesi. Doç. Dr. Mehmet Tekin ve Yrd. Doç. Dr. Mustafa Özcan. Aydınlar Ocağı salonunda gerçekleştirilen toplantının açılış konuşmasını ise anılan derneğin başkanı Av. Mehmet Ali Uz yapmıştı. Günümüzün profesörleri olan iki arkadaşımızın konuşmaları büyük bir ilgi ile dinlenilmişti.

Konyalı okuyucularımız için özel not: Vaktiyle Kaplan Hocamızın şehrimizde Karaca Oğlan konulu bir konferans verdiğini biliyorduk. Meğer onun Konya’da bulunuşunun özel bir sebebi varmış. Kaplan Bey’in askerliği ile ilgili şu not her

şeyi ortaya koyuyor: 1944-1946 yılları arasında *Büyük Çekmece ve Konya Askerî Ortaokulunda vatani görevini yapar.* (Erverdi: 25-26)

ÖZET (Âdet değil ama...) Öğretmenlik hayatımızın sınırlarını çizdiğim bir yazımdaki eksikliği tamamlamak ve Prof. Kaplan ile ilgili görüşlerimi kısaca toplamak için bu satırları yazıyorum. Siz ÖZET değil de başka bir ad ile de anabilirsiniz.

Amerika Birleşik Devletleri’nde bulunduğum yıllarda (1974-1975) ikinci durağım Kalifornia eyaletinin Los Angeles şehri idi. Orada Türk dili ile yazılmış eserler üzerinde çalışan Amerikalı gençler vardı. Ancak konuşmalarında ve bazı cümle yapılarında sıkıntılarının olduğu görülmüyordu. Anlaştık. Onlar Türkçe konuşuyor, ben müdahale ediyordum; ben İngilizce konuşuyordum, onlar müdahale ediyorlardı. Böylece bir karşılıklı öğretmenlik uygulamasını gerçekleştirmiştik. Ancak bu işlem iki kişi ile oluyordu. Galiba dört ayrı öğrencimle çalışmıştık. O öğrencilerimiz bizi hiç unutmadılar, ağabeyleri yaşlarındaki bizi saygı ve sevgi ile aradılar. Ancak ülkemizde çok emek verip yetiştirdiklerimizden bazılarının ihanet derecesinde veya farklı şekillerde algı yaratmalarını sadece kendilerindeki yetersizlik ve güdülmeye uygun olmalarıyla bağdaştırabildik. Bunlardan biri 2020 yılında ölmüş. Öbürü ise emekli edebiyat öğretmeni... Belki o da ölmüştür. Peki, bu tür öğrencilerimin arkasından bizim ne dememiz gerekiyor? Son sözü rahmetli anneciğim söylesin: Allah yandığı yerde söndürsün!

Hocam, size gelince... Rahat uyuyunuz, sizin açtığımız ışıklı yolda yetiştirdiğimiz öğrencilerimizle sizin bayrağınızı sonsuza kadar taşımaya çalışıyoruz. Tabii vefalı öğrencilerimizle...

Ama sanmayınız ki her öğreneni bir Sakaoğlu’dur, hocasının ayağına kurşun sıkan öğrencileri de unutmamalı!

AŞURENİN BÜYÜSÜ

Çocukluğumda, evde aşure lâfı edilmeye başlar başlamaz dört kulak kesilirdim. Birbirine hiç benzemeyen, bir araya gelmeleri hayal bile edilemeyecek malzemenin; baklagillerle, kayısı, üzüm, incirin vb. bir araya getirildiği nefis mi, nefis, yemeye doyamadığım aşureye bayılırdım ben. Ve de o yemek olarak yediğimiz fasulye, nohut ile üzümün, kayısının vb. nasıl bir araya gelip de böylesine harika, inanılmaz bir lezzet ortaya çıkardıklarına akıl sır erdiremez, şaşar kalırdım.

Bizim evde aşurenin önce lafı, ortalıkta dolaşırdu. Pişirilip kotarılmaması öyle başka yiyecekler gibi hemen o gün, öyle ham hum şarolop oluvermezdi. Aşurenin kendine has özellikleri ve güzellikleri vardı. Öncelikle, o kalabalık malzemesinin tedarik edilmesi gerekirdi. Söz gelimi, aşureye konacak malzemenin 7 ve 7'nin katları olması gerekirmiş. Ee, bu da ha deyince olmuyordu besbelli.

Dediğim gibi, önce lafı edilirdi bizim evde. Annemle halam, uzun uzun konuşup halleşir, müşavere eder ve bir karara varırlardı. Bu, aşurenin gelişini müjdeleyen ilk ayak sesleriydi benim için.

Ne zaman ki, mutfak masasının üzerinde akşamdan ıslatılmış aşurelik buğday, fasulye ve bir tutam soda ilavesiyle ıslatılmış nohut vb. kaplarının sıralandığını görürdüm, işte o zaman aşureye kavuşma gününün geldiğini anlar-

dım. O gün, sanki daha uzunmuş gibi gelirdi bana. Bir an önce zil çalsa da eve gitsem, aşure yesem diye sabırsızlandığımı çok iyi hatırlıyorum.

İlkokuldaydım. Bizim okul Külükbaşı'ndaki Kız Tatbikat Okulu'ydu ve de evimize birkaç adım mesafedeydi. Aslında bina, ev olarak yapılmıştı ama bizim okulumuzdu işte. Kız Öğretmen Okulu'nun da tatbikat yani uygulama okuluydu. Avlusu vardı ama bahçesi bile yoktu. Biz okulun önündeki, sonradan 19 Mayıs İlkokulu inşa edilen, o tarihte yazın cambaz kumpanyalarının gelip çadırlar kurduğu, ip üstünde yürüme gösterileri yaptığı arsada, yani sokakta oynardık.

Aslında aşure zor değil ama el tutan bir şeydi. O, akşamdan ıslatılan nohutun, fasulyenin, buğdayın ayrı ayrı pişirilip sonra bir araya getirilmeleri gerekti. Zira hepsinin pişme süreleri aynı değildi. Söz gelimi, aşurelik buğday, akşamdan üstünü iki-üç parmak geçecek suyla pişirilir ve sabahleyin suyuyla birlikte aşure tenceresine konurdu. Nohut ve fasulye ise ertesi gün haşlanıp süzülür tencereye ilave edilirdi.

Üstelik o günlerde bir çabukta pişiriveren düdüklü tencereler henüz icat edilmemişti ve de öyle düğmeye bir dokunuşla yaniveren, doğal gaz, tüp gaz ocakları henüz dünyaya gelmemişti. O tarihte dünyaya gelmemişti. O tarihte pompalı sarı pirinçten gaz ocakla-

rı, beyaz metal benzin ocağı, bir de kahve mahve pişirmek için ispirto ocakları vardı. Haa, bir de “maltızlar”. Maltız da neyin nesi diyeceksiniz? Açıklayayım: Maltız, yemek pişirmek için kullanılan, içi sıvalı, ızgarası olan ve içinde odun kömürü vb. yakılan taşınabilir bir ocaktır. Öyle ağır aksak, fıstıklı makam pişecek yemekler maltızda, haldır huldur, harlı ateşte pişecek kızartmalar mızartmalar pompalı gaz ocaklarında pişirilirdi. Eski kadınların işi zordu vesse lam...

Aşure için, sanırım maltız kullanılıyordu bizimkiler. Sanırım diyorum, çünkü ben aşurenin bir ön hazırlığını bilirdim, bir de pişirilip kotarıldıktan sonraki yenmeye hazır halini...

Ben, bir araya gelmelerine akıl sır erdiremediğim malzemenin nasıl bir hikmet ve mucizeyle bir araya gelip de bu kadar enfes bir şey oluşturduklarını merak eder durayım, irili ufaklı kâseler konmuş, üzerlerine bolca ceviz, badem, fındık mındık serpilmiş, aralarına iştah açıcı nar taneleri serpiştirilmiş, adeta görsel bir şölen, bir tablo görünümündeki aşurelerin sergilendiği bizim misafir odasının penceresini düşlemeye başladım.

Aşureyle misafir odasının penceresi ne alâka, diyeceksiniz belki?... Anlatayım. Bizim ev Küllükbaşı meydanında, köşe başındaydı. Misafir odası da, evin tam köşesinde, biri meydana, öteki sokağa bakan iki cephesi olan, 5 pencere, evin en büyük, en aydınlık odasıydı. O zamanki evlerde dış duvarlar şimdikiler gibi bir karış değil, neredeyse 90-100 cm. genişliğinde olurdu. Yani bir çocuğun yatabileceği kadar genişti.

Odanın 4 penceresi sokağa, 1

penceresi de içeri avluya bakardı ve merdivenin yanı başındaydı. Aşure kâseleri, işte bu pencerenin içine sıralanırdı. Ve pencerenin el örgüsü papağan desenli perdeleri, zaten odada oturanların gözlerinden gizlerdi pencerenin içindekileri.

Bu yüzden, evde misafir bile olsa, ben okuldan gelir gelmez merdivenden bir kâse aşureyi kimsenin ruhu bile duymadan alabilirdim. İşte aşure piştiği gün o yüzden, o pencereyi düşleyip duyrurdum ben.

Perde dedim de... Misafir odamızın perdeleri çok ama çok güzeldi. Bayılırdım onlara. Odaya bütün güzelliğini, özelliğini veren de o perdelerdi bence. Zaten perde dediğiniz, odayı “giydiren” önemli bir unsurdur. Üstelik, bizim perdeler “fennin son harikası” türünden, Batılılar’ın *unique* (ünik) yani tek, benzersiz, eşsiz, özel imalat, bir tane üretilmiş perdelerdi. Yani bir eşi, benzeri daha yoktu.

Hâki renk ketenden annemin, kenarlarına boylu boyunca maki-

İşte bizim yüz küsur yıllık bakır aşure tenceremiz. Ta dedem, Haminnem zamanından beri yani 1900'lerden beri bizim evde aşure işte bu emektar tencerede pişiyor. Ben de hâlâ onda pişiriyorum. Aşureyle öğür olmuş. Başka tencerede pişirmeye gönlüm razı olmuyor...

nede yeşil iplikle ajur işlediği, iki uzun kenar ve bir de üçgen şeklinde tepe parçasından oluşan perdeler, ressam olan eniştemiz Tahsin Karayel, yağlı boyayla eflâton leylaklar ve sarı iri güllerden birer büyük demet resmetmişti. Her pencerede birer tablo güzelliğinde 3 demet çiçek vardı.

Yerlere kadar inen bu perdelerin ortasında da, gene yerlere kadar uzanan ,uzun püskülleri olan, kocaman bir papağan figürü işlenmiş, krem rengi el örgüsü dantel perdeler vardı. Bu perdeleri an-

nemle halam tıgla örmüşlerdi. Odaya sıra dışı güzelliği veren bu perdelerdi.

İşte ben aşure piştiği gün o yüzden bu pencereyi düşleyip duruyordum.

Benim çocukluğumdaki aşureli günlerim böyleydi işte... Gelelim bugüne...

Yedi sekiz kişilik kalabalık bir aileydik biz. Sessiz, sakin, sevgi, saygı, huzur dolu bir evimiz vardı. Bizim evde, hiç öyle kavga gürültü, küslük müslük olmaz, yüksek sesle bile konuşulmaz, hayat doğal akışında sürüp giderdi...

Çocukluğumda aşure pişirilen o büyük bakır tencere hâlâ var. Benim gözümde aşureyle tencere adeta öğür olmuşlar. Ömrüm boyunca bizim evde aşure hep o tencerede pişirildi. Yani dedem, haminnem (babaannem) gününden beri aşure pişirilen yüz yıllık, belki de daha yaşlı bir emektar, bizim bakır tencere.

Büyükler Hakka yürüdüler ama ben her yıl o tencere dolusu aşure pişirmeye devam ediyorum. Konya'da komşularımızla paylaşırdık aşureyi. Daha sonra İstanbul'da annemin pişirdiği aşureyi dağıtmak bana düştü. Komşular da beklerdi. Tepsiye koyar, hepsine teker teker verir, evde olmayanın aşuresini de komşusuna bırakırdım. Bir defasında kapıyı açan komşumuz:

-Ne zamandır bekliyorduk... Bu sene teyze gecikti. Ben de malzemeleri aldım ama büyük tencere yok. Anneme gitmem gerek, pişiremedim, deyince ben hemen:

-Aa... Bizde büyük tencere var, verelim size, dedim.

Evde anneme söyledim, suratıma "Saf mısın?" der gibilerden bakıp gülüverdi. Sonra iş arkadaşşıma

Bu yılki aşurenin ilk davetlisi, daha doğrusu çeşnicibaşısı bu sevimli çocuk oldu. "Bayıldım" dedi ama hatır için mi söyledi bilmem...

söyledim, o da kahkahayla güldü, saflığıma... Meğer benim sandığım gibi değil de öylesine söylenmiş bir bahaneymiş...Ne bileyim?

Ama eve yeni taşınan komşumuza götürdüğüm bir kâse aşure, yepyeni bir dostluğun başlamasına vesile olmuştu...

Evet, ben aşureyi gene o tenceyle pişiriyorum, başka tencereyle pişirmeye gönlüm razı olmuyor ve de dostlarımla, komşularla pay-

laşıyorum; bir de eğer gecikirsem:

-Teyze bu sene aşure pişirmedin mi? diye soran içme suyu getiren çocuklarla.

Bu arada, annemin tarifine bazı ilaveler yaptım ben; bir kilo süt ilave ediyorum, bir de portakal reçeli. Harika oluyor. Portakal reçeli "olmazsa olmazım" benim. Evde portakal reçeli yoksa, önce portakal reçeli yapıyorum, aşureyi sonra pişiriyorum. Bir de o bece-

rikli annelerimizin göz kararıyla yaptığı aşureyi ölçüp tartarak yapıyorum ben. Hatta suyu bile. Acemilik başa belâ... Ve de kara kaplı defterime, aşure tarifinin yanına her pişirişte, varsa bir aksaklık, hata hemen not ediyorum. N'olur n'olmaz. Bir daha yapmayayım diye. Mesela “şekerin hepsini lök diye atma, azar azar karıştıra karıştıra” veya “nişastayı soğuk suyla seyrelt”vb, diye not düşünüyorum...

AŞURENİN SIRLARI

Bu yazıyı yazmaya başladığımda, geçmiş yıllardaki notlarım arasında bulduğum, bazısını bildiğim ama hepsini bitamam bilmediğim bilgileri benim gibi eksik bilenlere bildirmek, bilenlere de hatırlatmak babında nakletmenin yararlı olacağını düşündüm.

“Aşurenin kelime anlamının 10. veya 10. gün anlamına gelen “öşür”, “asar” kökünden geldiği düşünülür.

“Hz. Nuh’un gemisinin Cudi dağına oturduğu gün, Hicrî yılın ilk ayı Muharrem’in 10. Gününe rastlar. O gün Allah 10 peygamberine, 10 farklı şey yaşatmıştır: O gün:

*Hz. Adem’le Havva’nın, karşılaştıkları,

*Hz. Adem ve Hz. Davut’un, tövbelelerinin kabul edildiği,

*Hz. Eyûb’un, şifaya kavuştuğu,

*Hz. Süleyman’a, saltanat verildiği,

*Hz. İbrahim’in, doğduğu,

*Hz. İbrahim’in, ateşe atıldığı,

*Hz. İsmail’in, doğduğu,

*Hz. Musa’nın, Kızıl Deniz’i geçtiği,

*Hz. Yusuf’un, balığın ağzından kurtulduğu,

*Hz. Yusuf’u, n kuyudan kurtulduğu,

*Hz. Yakub’un, oğlu Hz. Yusuf’a kavuştuğu,

*Hz. İdris’in öldüğü,

*Hz. Muhammed’in (sav) geçmiş ve gelecek günahlarının bağışlandığı,

*Hz. Hüseyin’in şehid edildiği gündür.

Aşure malzemelerinin pişirilme- si, “hamdım, piştım, oldum inancını” simgeler.

Aşureye konacak malzemeler 7 ve 7 nin katları olarak hesaplanır. 11 çeşit süsleme malzemesi, 11 İhlâs ve üzerine konan 12 kaymak parçası 12 imamı anlatır. İçine konan her parça bir Esmâ’dır. Fatıha ve Kur’an’dan sureler okunarak piştiği için, şifa kaynağıdır.

Aşure malzemeleri 7 ve 7nin katı olarak hesaplanır. 7 ölçek buğday, 7 ölçek nohut, 7 ölçek fasulye vb. Çünkü 7 rakamı Kur’an’da önemlidir. 7 Kat gökleri anlatır.

Pişirmeye başlamadan önce abdest alınır. Fatıha, Yâsin, Amme sureleri okunarak, hayır yapanın ölüle- rine bağışlanır

Aşureyi pişiren kepçeyi eline alır. Önce besmele çeker ve kazanın ortasından başlayarak bir Elif harfi çizer. Sonra Lam ve He harfleri ile Allah yazarak karıştırmaya başlar. Ayetler okuyarak dua eder. Şöyle der:

‘Ey yüce Allah’ım! Senin rızanı kazanmak için yaptığım bu hayrı, katında kabul buyur. Pişirdiğim aşu- renin lezzetini, şifasını sen içine koy.’

Pişince gül suyu, mis konup dağı- tılır.”

Son bir söz, gelecek yıl aşure pi- şirmek nasip olursa, yukarda nak- lettiğim kurallara harfi harfine uyarak pişireceğim inşallah. Ma- dem bir şey yapıyoruz, usulü kai- desince yapalım, öyle değil mi?

TÜRKİYE'DE OSMANLI DÖNEMİ KARTPOSTAL EDİTÖRLERİ (1895-1923)

Prof. Dr.
Haşim
KARPUZ

Fotoğraf, çağımızın en önemli iletişim aracıdır. Basın, yayın, televizyon, sosyal medya ve birçok teknik cihazın ana malzemesini fotoğraf, görüntü oluşturmaktadır. Fotoğraf tarihinde kartpostalın önemli yeri vardır. Sevilen şehir fotoğrafları, kısa mesaj gönderimi uzun süre kartpostalları kullanımda tutmuştur.

Bu yazının başlığı, Yılmaz Gök-hun'un yeni yayınladığı ve lütfedip bana da gönderdiği büyük kartpostal kataloğunun adıdır. Kitabın önemi Konya fotoğraf tarihine ait yeni bilgilere sahip olmasıdır. Kartpostal editörleri, fotoğrafçılar, kitapçılar ve değişik ticaret erbabından oluşuyor. Bu yolla para kazanmak, sosyal prestij kazanmak, bilinmeyen şehirlerin fotoğraflarını basarak o şehirleri tanıtmak amaçlanmıştır. Birçok kartpostalda “Konya’dan Selâm”, “Konya’nın Manzarai Umumiyesi” yazar.

İlk kartpostal 1869 yılında kullanıma sunulmuştur. İlk kartpostallar fotoğrafsızdı: Ön yüze, gönderen ve alıcı, arka yüze mesaj yazılıyordu. 1895’te, ön yüze fotoğraf, bölünmüş arka yüze adres ve mesaj yazılmıştır. 1895 yılında Türkiye’de ilk kartpostal basımı Max Fruchtermann tarafından gerçekleşti. Daha sonra kartpostal ithalatı ve dağıtımı yaygınlaştı. Anadolu, İstanbul ve Trakya’da değişik editörler faaliyette bulundu.

Bu cümleden olarak Konya’da dört editörün varlığını öğreniyoy-

ruz. Boghos Tateossian, Karl Dasch, Garabet Kirkor Solokian, Mehmet Tevfik Abaoğlu. İlk iki editörün adını yeni öğreniyoruz. Solakyan, Abaoğlu Tevfik Bey’i ve çok sayıdaki kartpostallarına rahmetli A. Sefa Bey’le ulaştığımız. Abaoğlu’nun Mehtap fotoğrafhanesinin malzemesi İstanbul’da satılmış, Konya’da bir sokak adı kalmıştı. Ünlü doktor Cihat Abaoğlu da (1914-1979) ailenin son ferdiydi.

Kartpostal Tarihi, Kartpostal Matbaaları, baskı teknikleri (taş baskı, renkli taş baskı, collotype, fotokrom)

İl İl Editörler ve Kartpostallarından Örnekler Kitabın büyük kısmını oluşturuyor.

- Editörün kısa hayat hikayesi, adresi
- Genel görünüşler
- İnsan tipleri
- Yapılar
- Önemli alanlar
- Souvenirde Konya (Konya Hatırası, Solakyan)
- Sanayi Mektebi, S. Ata, Kapı Camii, Hacı Ahmet Ağa gibi çok sayıda kartpostal⁽¹⁾ yayınladı. Şehir

(1) Solakyan'ın Kartpostallarının 100 civarında olduğunu tahmin ediyoruz. A. Sefa Bey'le bu konuda bir albüm yayınladık. Solakyan hakkında ayrıntılı bir makale yazdık. "Konya'nın İlk Fotoğrafçısı Solak-

kartpostallarının yanında Sultan Han, Ereğli İvriz Kaya Kabartmasının da kartpostalı yapılmıştı.

1960'lı yıllardan sonra Türkiye'de renkli kartpostallar, yılbaşı, bayram tebriği olarak yaygın bir şekilde kullanıldı. Şehirlerin genel görünüşleri, anıtlar, insanlar, halk giysileri, halk oyunları, değişik kültür varlıklarını kapsayan kartpostalları basıldı, dağıtıldı.

1980'li yıllardan sonra akıllı telefonlar yaygınlaşınca ve görüntülü konuşmalar yapılmaya, kartpostal kullanımı terk edildi.

Kartpostal editörleri kitabından yeni tanıdığımız Boghos Tateossian ve Karl Dasch'ın az sayıda Konya Kartpostalı yayınladığını anlıyoruz. 1970-80'li yıllarda Keskin Color Konya'nın çok sayıda kartpostalını bastı. İnsanların görsel hafızasında önemli yeri olan kartpostallar artık koleksiyonerlerin arşivlerinde, anılarla yüklü belgeler olarak yerlerini aldı.

yan", Tarih ve Toplum, Sayı: 167, İstanbul, 1997, s. 35-42.